

The Late Great Planet Earth

Bob Dylans apokalyptiske teologi fra 1979 til 1983

Robert W. Kvalvaag

F. 1956. Cand.theol. Førstelektor i RLE, Fakultet for lærerutdanning og internasjonale studier, Høgskolen i Oslo og Akershus. Robert.Kvalvaag@hioa.no

Sammendrag

Høsten 1978 opplevde Bob Dylan en mye omtalt omvendelse til kristen tro. Våren 1979 gikk han på bibelskole, hvor han møtte forfatteren og forkynneren Hal Lindsey. Lindseys apokalyptiske teologi, slik han formulerte denne i den bestselgende boka *The Late Great Planet Earth*, fikk stor innflytelse i mange kristne miljø. Denne artikkelen viser at innflytelsen fra Lindsey også er markant til stede i Dylans sangverk i perioden 1979 til 1983. I likhet med Lindsey forkynte Dylan at konkrete politiske begivenheter som nylig hadde funnet sted, eller som ville finne sted i nærmeste fremtid, var oppfyllelsen av bibelske profetier. Han antydet også i hvilken rekkefølge dette ville finne sted, og denne rekkefølgen samsvarer i stor grad med Lindseys endetidsskjema.

Nøkkelord: Bob Dylan, Hal Lindsey, apokalyptikk, premillennialisme, bortrykkelsen.

Abstract

In the autumn of 1978 Bob Dylan experienced a much publicized conversion to Christianity. The next spring he attended a Bible school, where he met the author and preacher Hal Lindsey. Lindsey had formulated his apocalyptic theology in the bestselling book *The Late Great Planet Earth*. This book had a huge influence in many Christian churches. This article shows that Lindsey's influence is very much present in Dylan's songwriting from 1979 to 1983. Just like Lindsey Dylan also preached that the politics of his own day, or of the near future, was the fulfilment of biblical prophecy. He also suggested in which order this would take place, and this order matches to a large extent Lindsey's order of the end times.

Keywords: Bob Dylan, Hal Lindsey, apocalypticism, premillennialism, the rapture.

Referanser til apokalypse og endetid har alltid stått sentralt i Bob Dylans tekster.¹ I hans arbeider fra sekstitallet er apokalypsen først og fremst samfunnsrelatert; den kommer som et resultat av atombomben, av de truende samfunnsomveltningene og av krigens ondskap. Etter Dylans omvendelse til kristen tro høsten 1978 ble denne tematikken aktualisert på en ny og dramatisk måte. Allerede i den første teksten han skrev etter omvendelsen, «Slow Train», sang Dylan om det langsomme toget som beveger seg gjennom et USA som står foran avgjørelsens time. Etter

omvendelsesopplevelsen avlyste Dylan våren 1979 alle turnéplaner for i stedet å bli student ved Vineyard-menighetens disippelskole i Reseda i California. I fire måneder studerte Dylan Bibelen. Ved siden av bibelstudier la Vineyard-bevegelsen også stor vekt på bøker skrevet av forfatteren og forkynneren Hal Lindsey (f. 1929).

Problemstilling og kilder

Omstendighetene rundt Dylans omvendelse er godt dokumentert i flere omfattende biografier.² Mye er også skrevet om Dylans konsertvirksomhet i årene etter omvendelsen, og om de ulike reaksjonene som kom i kjølvannet av dette. Noe som imidlertid er blitt viet svært liten oppmerksomhet, er Dylans teologi i denne perioden. Hva slags teologi var det Dylan formidlet i årene etter omvendelsen, og hvor stammer denne teologien fra? Den sentrale tesen i denne artikkelen er at svært mange av Dylans tekster i årene fra 1979 til 1983 var preget av den forkynnelsen han møtte gjennom undervisningen på bibelskolen til Vineyard-bevegelsen. Lindsey var ofte til stede på Vineyards bibelskole i Reseda mens Dylan var elev der.³ Jeg vil derfor presentere sentrale deler av Lindseys endetidsteologi, og sette denne inn i en større historisk sammenheng. Deretter vil jeg etterprøve tesen ved å analysere tekster Dylan skrev fra 1979 til 1983. Gjenspeiles Hal Lindseys teologi i Dylans tekster fra denne perioden?

Ved siden av sangtekstene er det også to andre viktige kilder til Dylans teologi i dette tidsrommet. Under sine konserter brukte Dylan ofte å forkynne fra scenen. Denne forkynnelsen er samlet i boka *Saved! The Gospel Speeches of Bob Dylan*.⁴ En tredje kilde som er relevant, er intervju Dylan ga til journalister i første halvdel av 80-tallet. Her gir han flere ganger uttrykk for synspunkter som bidrar til å belyse hans eget teologiske ståsted. Endetidsforestillingene er heller ikke uten betydning for Dylans musikalske uttrykksform, som fra 1979 til 1983 var en blanding av rock og gospelmusikk. I noen sanger bidrar gospelmusikken til å forsterke den apokalyptiske stemningen, men det er først og fremst tekstene som fungerer som meningsbærende komponenter. Jeg har derfor valgt å fokusere på tekstene og ikke på musikken i denne artikkelen.

The Late Great Planet Earth

Vineyard-bevegelsen kan spores tilbake til predikanten Chuck Smith, som i 1967 grunnla menigheten Calvary Chapel i California. Jesus-bevegelsen, som oppstod på slutten av 60-tallet, sprang ut av denne menigheten. En av dem som var aktiv i Calvary Chapel, var norskættede Kenn Gulliksen, som i 1974 startet den første Vineyard-menigheten i Beverly Hills i utkanten av Los Angeles. Gulliksen opprettholdt kontakten med Chuck Smith, og videreførte hans forkynnelse i Vineyard. Både Chuck Smith og Kenn Gulliksen var influert av bøkene og forkynnelsen til Lindsey. I den grundigste boka som er skrevet om Vineyard-bevegelsen, legger Bill Jackson stor vekt på innflytelsen fra Lindsey. Læren om bortrykkelsen spilte en sentral rolle i Vineyard, og Vineyard-bevegelsens eskatologi var i stor grad identisk med Lindseys endetidsteologi i *The Late Great Planet*

Earth (1970).⁵ Chuck Smiths *Snatched Away* (1976) bidro til å popularisere innholdet i Lindseys bok, som også er Lindseys mest kjente.⁶

Kenn Gulliksen fikk tidlig kontakt med sangeren og låtskriveren Larry Norman (1947–2008), som var den mest kjente artisten i Jesus-bevegelsen på 70-tallet. Norman ble en viktig støttespiller i arbeidet til Vineyard, og han videreførte flere sentrale tema fra bøkene til Lindsey i sine sanger. På slutten av 70-tallet dannet Kenn Gulliksen en ny menighet i den vestlige delen av Los Angeles, ikke langt fra Bob Dylans hjem. En venninne av Dylan, Mary Alice Artes, ble med i denne menigheten. I et intervju forteller Gulliksen: «En av våre pastorer ble med henne [Artes] hjem, og fant at Bob Dylan var veldig åpen og lengtende. Han ble frelst og døpt i vann, og kom siden på vår fire måneders bibelskole.»⁷ Våren 1979 hadde Dylan flere ganger besøk i sitt hjem av pastor Larry Myers fra Vineyard-menigheten. I likhet med Lindsey var også Myers utdannet ved Dallas Theological Seminary.⁸ En annen som oppsøkte Dylan mens han var elev på bibelskolen, var artisten Maria Muldaur. Hun forteller at det særlig var to bøker Dylan fordypet seg i: Johannes' åpenbaring og *The Late Great Planet Earth*. Dylan sa til Muldaur at han etter å ha lest boka til Lindsey var blitt overbevist om at dramatiske begivenheter snart kom til å finne sted på jorda.⁹

The Late Great Planet Earth var den mestselgende boka i kategorien generell litteratur i USA på 1970-tallet. Den ble oversatt til norsk og utgitt på Nomi Forlag i 1973 under tittelen *Når tiden slutter*. I 1993 hadde den engelske utgaven av boka solgt i over 18 millioner eksemplarer, i tillegg til mellom 18 og 20 millioner eksemplarer på de 54 språkene den er blitt oversatt til.¹⁰ Dette innebærer at Lindsey sannsynligvis er den mest innflytelsesrike fortolker av Bibelens endetidsprofetier i moderne tid. Lindsey hadde dessuten direkte politisk innflytelse på Reagan-administrasjonen, og diskuterte muligheten for en nært forestående atomkrig med ansatte i Pentagon.¹¹ Ronald Reagan leste selv *The Late Great Planet Earth*, og snakket ofte om innholdet i boka med rådgivere og nære venner.¹² Allerede i 1971 uttalte Reagan: «For the first time ever, everything is in place for the battle of Armageddon and the second coming of Christ.»¹³ Reagans forsvarsminister Caspar Weinberger uttalte seg slik i 1982: «Yes, I have read the Book of Revelation and yes, I believe the world is going to end, by an act of God, I hope, but every day I think that time is running out.»¹⁴

I 1977 ble det også laget en film basert på boka, med ingen ringere enn Orson Welles som forteller. Etter *The Late Great Planet Earth* har Lindsey utgitt over 20 bøker, som også har solgt i mange millioner eksemplarer. Han er en av svært få forfattere som har hatt tre bøker inne på New York Times' bestselgerliste på én og samme tid.¹⁵ Lindseys suksess skyldtes ikke først og fremst at han kom med nye og originale teorier. Det aller meste av det han skriver om, var godt kjent fra før. En viktig grunn til at Lindseys bøker ble så populære, var hans evne til å formulere seg slik at komplekse tema fra Bibelen ble beskrevet på en trendy og fengende måte. Hal Lindseys endetidsteologi kalles også premillennialisme, fordi den primært fokuserer på de dramatiske begivenhetene som vil finne sted *før* (pre-) opprettelsen av tusenårsriket (millenniet). Skjematisk kan denne teologien fremstilles i følgende seks punkter:

1. Endetiden innledes med opprettelsen av staten Israel i 1948.
2. Deretter vil borttrykkelsen (*the rapture*) av de sanne kristne finne sted.
3. Etter borttrykkelsen skal Antikrist eller Dyret regjere på jorda i sju år. Denne perioden kjennetegnes først av en kortvarig fredstid, deretter kommer den store trengselstiden med mange grusomheter og store prøvelser.
4. Perioden avsluttes med slaget ved Harmageddon.
5. Når dette slaget nærmer seg klimaks, kommer Kristus tilbake til jorda for å opprette et rike som varer i tusen år.
6. Ved tusenårsrikets avslutning blir den nåværende verden ødelagt, og dommedag inntreffer. Deretter skaper Gud en ny himmel og en ny jord.

Lindsey hadde god kontakt med den hurtig voksende Jesus-bevegelsen, som bidro til at mange hippier ble kristne på slutten av 60-tallet. Med sin uortodokse terminologi forsøkte han å kommunisere med mennesker som ellers ikke ville ha åpnet en bok med et teologisk vokabular. Han beskrev Antikrist som «The Weirdo Beast» og borttrykkelsen som «The Ultimate Trip». Også andre forfattere hadde på 1970-tallet stor suksess med bøker hvor de tolket sin egen samtid i lys av bibelske profetier. Et godt eksempel er John F. Walvoords bok *Armageddon, Oil and the Middle East Crisis*, som også ble oversatt til norsk.¹⁶ Denne boka har klare likhetstrekk med *The Late Great Planet Earth*, men den er enda mere detaljert på noen områder. Walvoord var Lindseys lærer da Lindsey studerte teologi ved den konservative bibelskolen Dallas Theological Seminary. Her undervises det ut i fra en dispensasjonalistisk teologi som har røtter tilbake til den engelske presten og forkynneren John Nelson Darby.

John Nelson Darby og dispensasjonalismen

De første som utvandret fra England til Amerika på 1600-tallet, var premillennialister. De trodde at Jesu gjenkomst ville inntreffe før tusenårsriket. De var overbeviste om at riket de ventet på, var resultat av en guddommelig handling, og ikke av menneskers innsats. De så fram til tusenårsrikets komme, men de kunne ikke fremskynde det.¹⁷

John Nelson Darby (1800–1882) var en anglikansk prest som etter hvert utviklet en kritisk holdning til den anglikanske kirken. Han ble derfor med i en vekkelsesbevegelse som kalte seg The Plymouth Brethren. Darby skrev mange bøker, og de fleste handlet om Bibelens profetiske og apokalyptiske tekster. Midt på 1800-tallet reiste han flere ganger til USA, hvor han opptrådte som vekkelsespredikant. Med sin særegne form for premillennialisme fikk han stor innflytelse på flere sentrale amerikanske kirkeledere. Den mest kjente av disse var evangelisten Dwight Lyman Moody (1837–1899). Darbys endetidsteologi fikk aldri stor betydning i England. Men i forrige århundre ble den langt på vei betraktet som gjeldende ortodoksi i eskatologiske spørsmål blant mange toneangivende evangelikale ledere i USA.¹⁸

Darby innførte et markant skilte mellom jødene, som han kalte Guds jordiske folk, og kirken eller de kristne, som han kalte Kristi himmelske legeme. Gud har en frelsesplan både for jøder og kristne, men verken de to folkene eller de to planene må blandes sammen. Guds frelsesplan har flere ulike faser eller perioder, og disse periodene kalte Darby «dispensations». Disse periodene gjelder primært det jødiske folket. For kirken er det bare én periode, nemlig den som begynner med Jesu første komme og avsluttes med hans andre komme. Når kirkens periode går mot slutten, vil Kristus komme usynlig og hente de sanne kristne hjem til seg i himmelen. Det er dette som kalles bortrykkelsen, og den understreker kirkens åndelige karakter. Kirkens frelse er å bli hentet til himmelen, bort fra jorden. Denne forståelsen av bortrykkelsen som noe annet enn og forskjellig fra Jesu endelige gjenkomst er et av Darbys mest originale bidrag til teologiens historie.

Etter bortrykkelsen vender Gud sin oppmerksomhet mot det jødiske folket. Jødene samler seg i Israel, og slutter først en pakt med Antikrist. Etter tre og et halvt år avslører Antikrist sitt sanne vesen, og de neste tre og et halvt årene kjennetegnes av en trengselstid som det aldri før har vært maken til på jorda. Da kommer Kristus tilbake for å knuse Antikrist i slaget ved Harmageddon. Gud oppretter sitt kongedømme på jorda, og dette varer i tusen år. Satan løses for en kort stund, men kastes så i ildsjøen. Alle mennesker oppvekkes til den endelige dommen. Deretter følger det evige livet, og her synes det som om skillet mellom jødene og kirken, jordisk og åndelig, omsider oppheves. Kristus overgir riket til Faderen, og Gud blir alt i alle.¹⁹

Ifølge Darby og den klassiske dispensasjonalismen var kirkens tidsepoke – fra den første pinsedagen til bortrykkelsen – ukjent og utilgjengelig for profetene i Det gamle testamente. De profeterte om jødene og Israel, ikke om kirken eller de kristne. Bortrykkelsen kunne i prinsippet inntreffe når som helst, fordi ingen av de gammeltestamentlige profetiene måtte være oppfylt før bortrykkelsen kunne finne sted. Den klassiske dispensasjonalismen la stor vekt på at det ikke var noen spesielle tegn som varslet at bortrykkelsen var nær. En viktig konsekvens av dette var at det ikke lot seg gjøre å spekulere på når den ville finne sted. Dispensasjonalistene så på det som skjedde i verden, med et pessimistisk blikk, men de satte aldri opp et skjema eller en tidstabell som skulle konkretisere og tidfeste bortrykkelsen eller Kristi gjenkomst.²⁰

Profetiene oppfylles i Midtøsten

På dette sentrale punktet bryter Lindsey med den klassiske dispensasjonalismen. Ifølge Lindsey er den siste tiden før bortrykkelsen en «nedtellingsperiode», og selve startskuddet for nedtellingsperioden var opprettelsen av staten Israel i 1948. Dette er det avgjørende tegnet som viser at enden er nær:

What has happened and what is happening right now to Israel is significant in the entire prophetic picture. Men who have studied events that were to occur shortly before the great holocaust known as Armageddon are amazed as they see them happening before their eyes [...]. When the Jewish people, after nearly 2000 years of exile, under relentless persecution,

became a nation again on 14 May 1948 the «fig tree» put forth its first leaves. Jesus said that this would indicate that He was «at the door», ready to return. Then He said: «Truly I say to you, *this generation* will not pass away until all these things take place» (Matt 24,34). What generation? Obviously, in context, the generation that would see the signs – chief among them the rebirth of Israel. A generation in the Bible is something like forty years. If this is a correct deduction, then within forty years or so of 1948, all these things could take place.²¹

Lindsey mente med andre ord at alt det han skrev om i *The Late Great Planet Earth*, ville gå i oppfyllelse mot slutten av forrige århundre, og at avgjørende eskatologiske hendelser ville finne sted allerede på 1980-tallet. I sangen «I Will Love Him» ga Dylan sin tilslutning til denne forståelsen av Israels rolle i endetidens drama.²² Han oppsummerte betydningen av staten Israels opprettelse i 1948 slik:

He said when the fig tree was blooming
He would be at the gate
He was talking about the state of Israel
From nineteen forty-eight
And the time is near

«I Will Love Him» ble aldri offisielt utgitt av Dylan. Det ble imidlertid «Neighborhood Bully» (fra *Infidels*, 1983), som flere steder har klare likhetstrekk med *The Late Great Planet Earth*. I kapitlet «Israel, O Israel» skriver Lindsey om Israelsfolkets historie, om fangenskapet i Babylon og om romernes ødeleggelse av Jerusalem i år 70. Dylan oppsummerer Israels historie slik: «Every empire that's enslaved him is gone, Egypt and Rome, even the great Babylon.» Lindsey skriver at

the nation of Israel cannot be ignored; we see the Jews as a miracle of history. Even the casual observer is amazed how the descendants of Abraham, Isaac and Jacob have survived as a distinct race in spite of the most formidable odds [...]. Twice the Jews have been destroyed as a nation and dragged away as slaves under inhuman circumstances; twice the Jews returned to their ancient homeland and reestablished their nation. What other people have preserved a distinct and separate national identity in spite of a total of some 2600 years of being scattered – years of dispersion, as it is called? During all these years these men and women without a country have suffered the most insane and unjust persecutions ever endured by any collection of people or nationalities.²³

Dylan forteller den samme historien i «Neighborhood Bully»:

The neighborhood bully has been driven out of every land

He's wandered the earth an exiled man
Seen his family scattered, his people hounded and torn
He's always on trial for just being born
He's the neighborhood bully

I sangen «Slow Train» hevdet Dylan at utenlandske oljesjeiker kontrollerer USA og bestemmer over landets fremtid fra sine hovedsteder. Noen kritikere mener at dette er et uttrykk for en rasistisk holdning:

Det er et besynderlig paranoidt synspunkt i betraktning af, at USA jo er verdens mest imperialistiske nation og har ydet støtte til diktatorer overalt i verden, herunder også til de oliesheiker, som landet har handelsmæssig glæde af. Dylan synger foragteligt, at sheikerne spankulerer omkring med ring i næsen, hvorved han for alvor indicerer, at prisen for hans kristne gennembrud er, at han har sat sin forstand ud af funktion.²⁴

Dylan skrev «Slow Train» høsten 1978 og våren 1979, på slutten av et tiår da energikrisen hadde satt sitt preg på amerikansk livsstil:

All that foreign oil controlling American soil
Look around you, it's just bound to make you embarrassed
Sheiks walkin' around like kings, wearing fancy jewels and nose rings
Deciding America's future from Amsterdam and to Paris
And there's a slow, slow train comin' up around the bend

Dette verset handler om Amerikas manglende mulighet til å kontrollere sin egen fremtid. Amerika risikerer å bli slave under store oljenasjoner og kan dermed miste den friheten som amerikanere har kjempet for i 200 år. En Dylan-forsker mener at verset er inspirert av kapittel 6 i *The Late Great Planet Earth*, som har tittelen «Sheik to Sheik».²⁵ At oljekrisen på 70-tallet var et endetidstegn, vektlegges også av Walvoord:

The present crisis in the Middle East is the beginning of a series of events which will lead inevitably to the second coming of Christ. The first important series of prophetic events in our day came when Israel returned to her land and proved continually to the world that it could not be driven into the sea. The second series of prophetic events was begun when Europe and the world suddenly realized their crippling dependence on Arab oil [...]. As these events continue, the countdown to Armageddon could begin at any time. Our generation may well witness the stirring events described in the Old and New Testaments. A pointed question is pertinent to each of us in this generation. Are we ready for the coming of the Lord?²⁶

Bortrykkelsen

Et sentralt punkt både i den klassiske dispensasjonalismen og i *The Late Great Planet Earth* er at Bibelen skiller mellom bortrykkelsen av de sanne troende på den ene siden, og Kristi gjenkomst på den andre. Ifølge Lindsey innebærer bortrykkelsen at alle sanne kristne som har levd fra Jesu tid og fram til i dag, vekkes opp fra døden, for deretter å bli tatt opp i himmelen. Der vil de møte sine kjære og bli forent med Kristus.

Denne tematikken dukker også opp i Larry Normans sang «I Wish We'd All Been Ready». I boka *There's A New World Coming* (1973) siterer Lindsey Normans sang i sin helhet. Lindsey forteller at han var venn med Larry Norman, og at «I Wish We'd All Been Ready» oppsummerer læren om bortrykkelsen:²⁷

Man and wife asleep in bed
She hears a noise and turns her head, he's gone –
I wish we'd all been ready!

Norman alluderer så til følgende Jesus-ord: «Da skal to menn være ute på markene, én blir tatt med, én blir igjen. To kvinner skal male sammen på kvernen, én blir tatt med, én blir igjen» (Matt 24,40f.):

Two men walking up a hill
One disappears and one's left standing still –
I wish we'd all been ready!
There's no time to change your mind
The Son has come and you've been left behind

Uttrykket «left behind» er også tittelen på en serie med bøker skrevet av den amerikanske forkynneren Tim LaHaye. LaHaye har videreutviklet Lindseys teologi i en litterær retning. Hans *Left Behind*-serie har hatt stor suksess i USA; i perioden fra 2000 til 2010 er bøkene i serien solgt i 63 millioner eksemplarer.²⁸ Denne serien handler om hvordan livet på jorda arter seg etter bortrykkelsen og fram til Jesu gjenkomst. Den første *Left Behind*-boka ble oversatt til norsk i 1995, og har tittelen *Latt tilbake: En roman om jordens siste dager*.²⁹

En bibeltekst som ifølge Lindsey beskriver et sentralt aspekt ved bortrykkelsen, er 1 Kor 15,51f.: «Se, jeg sier dere en hemmelighet: Vi skal ikke alle sovne inn, men vi skal alle forvandles, brått, på et øyeblikk, ved det siste basunstøt. For basunen skal lyde, de døde skal stå opp i uforgjengelighet, og vi skal bli forvandlet.»³⁰ Dylans sang «Ye Shall Be Changed» (fra *Bootleg Series, vol 1–3*) inneholder referanser både til denne teksten og til 1 Tess 4,16: «For når befalingen lyder, når erkeengelen roper og Guds basun høres, da skal Herren selv stige ned fra himmelen og de

døde i Kristus skal stå opp først. Deretter skal vi som er igjen og ennå lever, bli rykket bort sammen med dem i skyene for å møte Herren i luften»:

And ye shall be changed, ye shall be changed
In a twinkling of an eye when the last trumpet blows
The dead will arise and burst out of your clothes
And ye shall be changed

Hva innebærer «changed» i Dylans tekst, hvilken forandring er det snakk om? Lindsey forklarer dette slik:

The idea [...] is that when God has the last trumpet blow it means He will move out all the Christians – and at that point we shall be changed. What’s in a word? «Changed» means to be changed in essence, but not to be completely changed in appearance. This strengthens the truth which is spoken of in other places that in eternity we are going to recognize people we knew here on earth. If you are not satisfied with the face or body you now have, you will have a glorious new body.³¹

Du trenger ikke dra til Iran eller Russland for å oppleve dette, det eneste du må gjøre er å overgi deg til Gud, synger Dylan i «Ye Shall Be Changed». Da vil Gud flytte deg, det vil si rykke deg opp fra jorda, akkurat der hvor du befinner deg nå:

Don’t have to go to Russia or Iran
Just surrender to God
And he’ll move you right where you stand

Det er neppe tilfeldig at Dylan her viser til Russland og Iran. Ifølge Lindsey er Russland identisk med Bibelens Gog, og Iran identisk med Magog.³² I likhet med Lindsey tolket Dylan både revolusjonen i Iran i januar 1979 og den russiske invasjonen av Afghanistan i desember samme år, som endetidstegn.³³

Det siste verset i sangen «Shot of Love» beskriver bortrykkelsen fra ståstedet til en av dem som er blitt *left behind*. Dylans tekst handler om en person som ikke har lyst til å gå over gaten, og bilen hans oppfører seg rart. Hvorfor? Fordi mange er «kalt hjem» og alle synes å ha blitt forflyttet til et annet sted:

What makes the wind wanna blow tonight?
Don’t even feel like crossing the street and my car ain’t acting right
Called home, everybody seemed to have moved away

My conscience is beginning to bother me today

I 1983 uttalte Dylan følgende om det han lærte på bibelskolen: «What I learned in Bible school was just another side of an extension of the same thing I believed in all along, but just couldn't verbalize or articulate.»³⁴ Blant annet gjennom sin omfattende kjennskap til amerikansk tradisjonsmusikk er det trolig at Dylan kjente til forestillingen om bortrykkelsen lenge før omvendelsen høsten 1978. Tematikken knyttet til bortrykkelsen, å bli *latt tilbake*, og Jesu gjenkomst, forekommer relativt ofte i amerikansk country- og gospelmusikk. Et godt eksempel er sangen «Gospel Ship», innspilt av en gruppe Dylan hentet mye inspirasjon fra, nemlig The Carter Family.³⁵

Den falske fredsfyrsten

Lindsey og Walvoord skriver at bortrykkelsen etterfølges av sju år hvor jorda vil bli styrt av en diktator, som også kalles den falske fredsfyrsten: «Satan's man of destiny will have forty-two months of power as world dictator [...]. For three-and-a-half years he will masquerade as a prince of peace, the savior of the world. For the next three-and-a-half years he will use satanic wonders and power to declare himself god and ruthlessly crush all opposition.»³⁶ I sangen «Six Sixty Six» skildret Larry Norman denne skikkelsen slik:

In the midst of the war he offered us peace
He came like a lover out of the east
With the face of an angel and the heart of a beast
His intentions were six sixty six

Kapittel 9 i *The Late Great Planet Earth* handler om denne personen, som er identisk med Antikrist og med Dyret i Åpenbaringsboken. Dette kapitlet i Lindseys bok har overskriften «The Future Fuehrer», fordi Dyret («the Beast») har likhetstrekk med Hitler: «The time is ripe and getting riper for the Great Dictator, the one we call the 'Future Fuehrer'. This is the one who is predicted in the Scriptures very clearly and called the 'Antichrist'.»³⁷ I sangen «Man of Peace» sammenlignet Dylan Satan nettopp med Hitler, som han kaller «the Führer»:

Look out your window, baby, there's a scene you'd like to catch
The band is playing 'Dixie', a man got his hand outstretched
Could be the Führer
Could be the local priest

Antikrist får sin makt fra dragen, det vil si Satan. Når Dylan synger at Satan noen ganger kommer som en lokal prest, samsvarer det med Lindseys syn, som ser en tydelig kobling mellom Satan og religion: «Satan's real intention is not to have a godless political situation, he wants a religious

situation. Satan loves religion, which is the reason he invades certain churches on Sunday. Religion is a great blinder of the minds of men.»³⁸ Antikrist kommer med Satans hjelp til å overta verdensherredømmet. Lindsey og Dylan er enige om at han kommer til å ha en magnetisk personlighet, være svært attraktiv og en stor taler:

Well, he can be fascinating, he can be dull
He can ride down Niagara Falls in the barrels of your skull
...
He's a great humanitarian, he's a great philanthropist
He knows just where to touch you honey, and how you like to be kissed

Ideen om at Satan kan opptre i forkledning, forekommer blant annet i 2 Kor 11,14: «Satan selv skaper seg om til en lysets engel.» Lindsey skriver at Satan opptrer inkognito på måter som langt overgår de beste skuespillere. Satan gjemmer seg bak religion, intellekt, poesi, kunst, musikk og psykologi. Han opptrer til og med som en fredens mann, men den freden han kommer med, er falsk. Denne falske freden synger Dylan også om i sangen «Solid Rock» (fra *Saved*, 1980):

Nations are angry, cursed are some
People are expecting a false peace to come
But I'm hanging on to a solid rock

Uttrykket «solid rock» brukt om Jesus kan Dylan ha hentet fra boka *Solid Rock Jesus Christ*, hvor Lindsey bidro med kapitlet «Extinction or Evacuation».³⁹ «Evakuering» er Lindseys betegnelse på bortrykkelsen, og de som blir værende igjen på jorda, står overfor trusselen om total utslettelse. De kommer til å godta enhver som tilbyr fred, fordi alle som er i live på denne tiden, vil ønske fred. Lindsey viser her til *pax Romana*, som var årsaken til at alle underkastet seg Roma, og som la grunnlaget for keiserdyrkelsen. Før Antikrist kommer, vil det være ufred på jorden. Han vil komme til makten i en tidsepoke da alle er krigstrette, slik at de ønsker fred for enhver pris, og de vil derfor bøye seg for en verdensdiktator som kommer med fred. Lindsey viste også til profeten Daniel, som i den oversettelsen Lindsey bruker, profeterte følgende om Antikrist: «And through his shrewdness he will cause deceit to succeed. [...] he will destroy many by means of peace» (Dan 8,25).⁴⁰ Dette samsvarer med Dylans beskrivelse av djevelen i sangen «Man of Peace» (fra *Infidels*, 1983):

You can feel the tender touch of the beast
You know that sometimes Satan
Comes as a man of peace

Dyret, eller «the Beast», er en annen betegnelse på Antikrist.⁴¹ Når det gjelder den falske freden, viser Lindsey til 1 Tess 5,3. Ifølge Lindsey er dette et bibelsted som siterer dem som lever på Antikrists tid: «Når de sier: ‘Fred og ingen fare’, da kommer plutselig undergangen over dem, brått som riene over en kvinne som skal føde. Og de kan ikke slippe unna.» Ut ifra denne tolkningen er uttrykket «fred og ingen fare» et direkte sitat fra dem som en gang i fremtiden skal leve under den falske tryggheten til verdensdiktatoren. De kommer med et lettelsens sukk, et sukk i takknemlighet: «Endelig – fred og sikkerhet!» Lindsey la stor vekt på at stemningen i verden på den tiden han skrev *The Late Great Planet Earth* (det vil si i 1970), var i ferd med å utvikle seg på en måte som gjorde at det ble stadig større aksept for en slik person: «He will be swept in at a time when people are so tired of war, so anxious of peace at any price, that they willingly give their allegiance to the world dictator who will promise them peace.»⁴²

Den store trengselstiden

Både Walvoord og Lindsey er enige om at den mest detaljerte beskrivelsen av den store trengselstiden finnes i Johannes’ åpenbaring, med begynnelse i kapittel 6. Dette kapitlet omtaler fire hester, først en hvit hest, deretter en rød, så en svart og til slutt en gulblek: «Og jeg så, og se! – en gulblek hest. Rytterens navn var Døden, og dødsriket fulgte med ham. De fikk makt over en fjerdedel av jorden, så de kunne drepe med sverd, hungersnød og pest og ved jordens ville dyr» (Åp 6,8). Lindsey skriver at ifølge denne teksten kommer en fjerdedel av jordas befolkning til å dø i løpet av svært kort tid under den store trengselsperioden. Dette dreier seg imidlertid ikke om troende kristne, som nettopp er blitt tatt ut av verden på grunn av borttrykkelsen, men om de vantro. Dylan alluderer til Åp 6,8 i «Angelina» (fra *Bootleg Series, vol 1–3*):

I see pieces of men marching
Trying to take heaven by force
I can see the unknown rider
I can see the pale white horse

Jesus fortalte om en stor trengselstid i Matt 24,21f.: «For da skal det komme en trengselstid så stor som det aldri har vært fra verdens begynnelse til nå, og som det heller aldri skal bli. Om disse dagene ikke ble forkortet, ville ikke noe menneske bli frelst.» Dylans sang «Precious Angel» (fra *Slow Train Coming*, 1979) refererer til et ufattelig mørke som vil falle fra himmelen i en tid da mennesker vil be Gud om å få dø, men uten at de blir bønnhørt: «I de dagene kommer menneskene til å søke døden, men ikke finne den. De skal lengte etter å få dø, men døden skal flykte fra dem» (Åp 9,6). Denne store trengselstiden vil inntreffe like før Kristi andre komme til jorden. Den vil vare i tre og et halvt år, og inneholder de frykteligste katastrofer og ødeleggelser som verden noen gang har sett. Dylan sier:

My so-called friends have fallen under a spell
They look me squarely in the eye, and they say «All is well»
Can they imagine the darkness that will fall from on high
When men will beg God to kill them and they won't be able to die?

I et avsnitt som beskriver den verdensomfattende ødeleggelsen som vil finne sted like før Harmageddon-slaget, siterer Lindsey fra Jesaja 24,5f.: «Jorden er vanhelliget av dem som bor der. Derfor blir jorden fortært av forbannelse. Derfor brenner de som bor på jorden. Bare en liten rest blir tilbake.»⁴³ Det siste verset i Dylans sang «Death is not the End» (fra *Down in the Groove*, men opprinnelig innspilt til *Infidels*) har likhetstrekk med teksten fra Jesaja:

When the cities are on fire
With the burning flesh of men
Just remember that death is not the end
And you search in vain to find
Just one law abiding citizen
Just remember that death is not the end

Walvoord kommenterer sammenhengen mellom trengselstiden og Harmageddon-slaget slik:

This will be the final hour of divine judgment on a world which would not let Christ reign over it. This war and this series of plagues will leave a wake of almost unbelievable destruction of human life and property. It will be exactly what Christ predicted – a time of trouble so great that if it were not terminated by His own coming to earth, no human life would survive. But this time of trouble will only be the background for God's final dealings with men. It will set the stage for the battle of Armageddon and the judgments which will come when Jesus Christ returns.⁴⁴

Harmageddon

Den falske fredsfyrsten skal styre verden i sju år. Mot slutten av denne perioden bryter tredje verdenskrig løs, og denne krigen munner ut i Harmageddon-slaget. Harmageddon er omtalt slik i Åp 16,16: «Og åndene samlet kongene på stedet som på hebraisk heter Harmageddon.» Lindsey beskriver det som skal finne sted her, som tidenes største slag – «the final climactic battle of Armageddon: the combined forces of the Western civilization united under the leadership of the Roman Dictator and the vast hordes of the Orient probably united under the Red Chinese war machine.»⁴⁵ Lindsey var langt ifra den eneste som var opptatt av Harmageddon under den kalde krigen på 70-tallet. Til en jødisk gjest fortalte Ronald Reagan i 1979 at han slett ikke utelukket at Harmageddon var nært forestående: «You know, I turn back to your ancient prophets in the Old

Testament and the signs foretelling Armageddon, and I find myself wondering if we're the generation that's going to see that come about. I don't know if you've noted any of those prophecies lately, but believe me, they certainly describe the times we're going through.»⁴⁶

Dylan omtaler Harmageddon eksplisitt to ganger i sine sanger. I juni 1978 utgav han albumet *Street Legal*. På coveret er Dylan avbildet nederst i en trapp med jakken over armen. Han står og kikker oppover en gate, og det kan synes som om han spør seg selv: Hva skjer der? Hvor skal jeg gå videre? Flere av sangene på *Street Legal* kan høres som forvarsler om en omveltning, en endring som innebærer at livet får en ny retning. Denne tematikken spiller en sentral rolle i sangen «Señor», hvor Dylan henvender seg til en «herre», det vil si Herren, og ber ham om å vise han veien videre:

Señor, señor, can you tell me where we're headin'?

Lincoln County Road or Armageddon

...

Señor, señor, let's disconnect these cables

Overturn these tables

This place don't make sense to me no more

Can you tell me what we're waiting for, señor?

Er vi på vei mot Lincoln County Road eller Harmageddon? Lincoln County Road er en referanse til amerikansk historie, det vil si til fortiden. Sangens jeg-person er klar til å ta det neste skrittet, men han vil vite om han og Herren beveger seg i retning av det trygge og hjemlige, eller det fremtidige og usikre. I sangens siste vers foreslår jeg-personen at han og Herren skal koble fra kablene og velte bordene. Frakobling av kabler refererer til musikkindustrien, og velting av bord minner om det Jesus gjorde med pengevekslerne i templet. I begge tilfeller handler det om at noe som er viktig for jeg-personen, musikken og religionen, er blitt kommersialisert. Han ber om tillatelse til å koble fra sin gitar og forlate rampelyset. Slik som Jesus ikke opplevde det meningsfylt å oppholde seg i templet, sier tekstens jeg til Herren at det heller ikke for han gir noen mening å oppholde seg på dette stedet lenger. Det utålmodige spørsmålet som avslutter sangen – «Hva venter vi på, Herre?» – kan oppfattes som et sterkt ønske om endring.

Den andre gangen Dylan omtaler Harmageddon, er i den siste sangen på utgivelsen *Saved*, «Are You Ready?» Da Dylan ble intervjuet i desember 1979, uttalte han følgende om den kommende krigen: «There's gonna be war. There's always war and rumours of war. And the Bible talks about a war coming up which will be a war to end all wars.»⁴⁷ Det er denne siste, avgjørende krigen som utgjør bakteppet for de spørsmålene som stilles i «Are You Ready?»:

When destruction comes swiftly

And there's no time to say fare thee well

Have you decided whether you want to be in heaven or in hell?

Lindsey stiller nøyaktig de samme spørsmålene som Dylan:

As the battle of Armageddon reaches its awful climax and it appears that all life will be destroyed on earth – in this very moment Jesus Christ will return and save man from self-extinction. As history races toward this moment, are you afraid or looking with hope for deliverance? The answer should reveal to you your spiritual condition. One way or another history continues in a certain acceleration toward the return of Christ. Are you ready?⁴⁸

Dylan uttrykker dette slik i «Are You Ready?»:

Are you ready for the judgment?
Are you ready for the sword?
Are you ready for Armageddon?
Are you ready for the day of the Lord?

Under konsertene i San Fransisco høsten 1979 forkynte Dylan fra scenen at Russland og Kina snart kom til å angripe i Midtøsten. Det er dette angrepet som utløser Harmageddon, og det vil finne sted i løpet av en periode på fem til ti år.⁴⁹ Dette profetiske budskapet er et godt eksempel på at Dylan hentet inspirasjon fra *The Late Great Planet Earth* når han forkynte under konsertene. I et intervju fra 1984 uttalte Dylan om Harmageddon: «What's going on today isn't gonna last, you know? The battle of Armageddon is specifically spelled out: where it will be fought, and if you wanna get technical, when it will be fought. And the battle of Armageddon definitely will be fought in the Middle East.»⁵⁰

Når Han kommer tilbake

I boka *Armageddon, Oil and the Middle East Crisis* beskriver Walvoord detaljert Jesu gjenkomst. Avsnittet «The Rider on the White Horse» begynner slik:

As contending armies pause in their conflict with each other, the heavens will open, and Christ will begin the majestic procession from heaven to earth. The words of this prophecy are the most dramatic to be found anywhere in the literature of the world: «I saw heaven standing open and there before me was a white horse, whose rider is called Faithful and True. With justice he judges and makes war [...]. Out of his mouth comes a sharp sword with which to strike down the nations. He will rule them with a rod of iron.» [Åp 19,11.15].⁵¹ In Christ's second coming, He will claim possession of the nations as His inheritance. His judgment will be absolute, for as the psalmist predicted: «Thou shalt break them with a rod of iron» [Sal 2,9].⁵²

Den samme jernstaven dukker også opp i Dylans tekst «When He Returns»:

The iron hand it ain't no match
For the iron rod
The strongest wall will crumble and fall
To a mighty God

Lindsey påpeker at Jesus forutsa at hans gjenkomst ville skje plutselig. Han viser blant annet til Matt 24,42: «Så våk da! For dere vet ikke hvilken dag deres Herre kommer. Men det skal dere vite: Dersom husherren visste når på natten tyven kom, ville han våke og ikke la ham bryte seg inn i huset.» Dylan refererer til denne bibelteksten i «Gonna Change My Way of Thinking»:

Jesus said: «Be ready,
For you know not the hour I come»

Dette understrekes også i 2 Pet 3,10: «Men Herrens dag skal komme som en tyv», og i Åp 3,3: «For hvis du ikke våker, skal jeg komme som en tyv, og du skal ikke vite timen når jeg kommer over deg.» I «When He Returns» uttrykker Dylan dette slik:

Like a thief in the night
He'll replace wrong with right
When He returns

Både Lindsey og Walvoord skriver at Kristus like etter sin gjenkomst «will gather all the Gentile population of the earth to appear before His newly established throne in Jerusalem in this judgment, individuals will fall into one of two classes – the sheep and the goats». ⁵³ Denne domsscenen står sentralt i «Are You Ready», hvor Dylan refererer til Matt 25,41: «Så skal han si til dem på venstre side: 'Gå bort fra meg, dere som er forbannet, til den evige ild som er gjort i stand for djevelen og englene hans.'» Hos Dylan blir det slik:

Are you ready to meet Jesus?
Are you where you ought to be?
Will He know you when He sees you?
Or will He say: «Depart from Me?»

Lindsey gir følgende beskrivelse av dette:

The sequence is clear in the last chapters of Revelation. First there is the return of Christ at the climax of the greatest war of all time. Second, Christ separates the surviving believers from the surviving unbelievers; the unbelievers will be judged and cast off the earth [Matt 25,41–46]. Third, Christ establishes the millennial kingdom and the surviving believers go into it as mortals and repopulate the earth.⁵⁴

I Åp 4,10 omtales de tjuefire eldste som sitter på hver sin trone rundt Guds trone i himmelen. Ifølge denne bibelteksten «faller de tjuefire eldste ned for ham som sitter på tronen, og tilber ham som lever i all evighet. De kaster sine seierskranser fram for tronen.» I «When He Returns» oppfordrer Dylan tekstens du-person til å gi fra seg sin krone. Dylans tekst kan inneholde en referanse til nettopp Åp 4,10:

Surrender your crown on this blood-stained ground
Take off your mask
He sees your deeds, He knows your needs
Even before you ask

Lindsey kommenterer det samme stedet i Åpeparingsboken slik: «Though the crown of the elders have been honorably won, they will realize how unworthy they are to claim any rewards for faithful service. Out of hearts of love and gratitude they will cast their crowns in praise at the Father's feet! Just as you and I may someday do!»⁵⁵

I «Precious Angel» beskriver Dylan hvordan han og en kvinne som han kaller sin sjels lys, er på vei til Kristi domstol: «On the way out of Egypt, through Ethiopia, to the judgment hall of Christ.» Også i «When He Returns» understreker Dylan at når Kristus kommer tilbake, er det for å sette opp sin trone og for å avskaffe uretten og etablere rettferdigheten:

He's got plans of his own
To set up his throne
When He returns

Kristi gjenkomst innebærer at han skal sette opp sin trone i Jerusalem, og etablere Jerusalem som hovedstad for sitt nye verdensrike. Dette er tusenårsrikets begynnelse. Lindsey skriver: «Most ministers and religious leaders today reject even the possibility that Christ will establish an actual physical kingdom of God upon earth. Many who believe in a personal return of Christ reject that He will establish a thousand year kingdom of God and rule mortals from the throne of David out of Jerusalem after his return.»⁵⁶ Både Dylan (i «When He Returns») og Lindsey legger vekt på at det ikke blir fred i verden før Kristus kommer tilbake:

Will I ever learn

That there'll be no peace
That the war won't cease
Until He returns

Det samme understrekes av Lindsey: «The Bible teaches that lasting peace will come to the world only after Christ returns and sits upon the throne of David in Jerusalem and establishes His historic kingdom on earth for a thousand years.»⁵⁷ Walvoord kontrasterer den falske freden med den som er ekte:

The peace will be observed only for three-and-a-half years and will be a major stepping-stone in his [Antichrist's] rise to world power. The peace settlement will be destined to be broken, bringing devastating consequences for the world [...]. And so it will be that no permanent peace can ever come until the Prince of Peace, the Lord Jesus Christ, returns in power and glory to reign over the earth.⁵⁸

Endetiden er nå

Pastor Bill Dwyer fra Valley Vineyard Church Christian Fellowship i Reseda, California, har fortalt om hva slags forkynnelse det ble lagt størst vekt på i menigheten i den perioden Bob Dylan var medlem. Ifølge Dwyer hadde menigheten et markant fokus på endetiden. Kenn Gulliksen tok dette ofte opp fra talerstolen, og det var en viktig del av menighetens måte å evangelisere på. Men det var ikke teorien knyttet til eskatologi som var det viktigste. Det viktigste var vektleggingen av at Jesus når som helst kunne komme tilbake. Dwyer sier at Dylan var svært interessert i dette emnet og snakket med ulike mennesker om det.⁵⁹

I sangen «Man of Peace» (fra *Infidels*, 1983) er Dylan enda mer radikal enn Lindsey. På tross av den nært forestående apokalypsen oppfordret Lindsey sine lesere til å leve mest mulig normalt og ikke forhaste seg, for eksempel når det gjaldt å inngå ekteskap. Mens Lindsey skrev «We shouldn't rush marriage», oppfordret Dylan sine lyttere til det motsatte:

Well, the howling wolf will howl tonight, the king snake will crawl
Trees that've stood for a thousand years suddenly will fall
Wanna get married? Do it now
Tomorrow all activity will cease
Sometimes Satan comes as a man of peace

I 1970-årene la Lindsey stor vekt på at endetiden er nå, og at bortrykkelsen kan finne sted når som helst. Antikrist lever allerede et sted i Europa, slaget ved Armageddon og Jesu gjenkomst er like rundt hjørnet. Vi må leve som om Kristus ville komme tilbake i dag. Men Lindsey avslutter samtidig *The Late Great Planet Earth* med å understreke at vi bør planlegge livet vårt som om vi regnet med

et langt liv: «We shouldn't drop out of school or worthwhile community activities, or stop working, or rush marriage, or any such thing unless Christ clearly leads us to do so.»⁶⁰

Forstavelen *pre-* i «premillennialisme» innebærer altså at Jesus vil redde de sanne troende før den store trengselstiden begynner. Tilstanden i verden kommer med andre ord til å bli mye verre før Gud griper inn og endrer på dette. Premillennialismen, som springer ut av en dyp mistro til menneskets natur, er teologien til dem som ikke har tillit til at samfunnets institusjoner kan redde og beskytte dem. De ser i stedet fram til at det verdslige systemet skal bli ødelagt, mens de selv rykkes opp til himmelen. Evangelisten Dwight L. Moody, som jeg nevnte innledningsvis, uttalte følgende om dette: «I don't find any place where God says the world is to grow better and better. I find that the earth is to grow worse and worse, and at length there is going to be a separation.»⁶¹

I likhet med premillennialisten Moody var også Bob Dylan opptatt av den adskillelsen som finner sted i endetiden. «Ya either got faith or ya got unbelief and there ain't no neutral ground», sang han i «Precious Angel».⁶² Menneskeheten står overfor en enten–eller-situasjon, sang Dylan videre i «Gotta Serve Somebody», og i bortrykkelsen vil det bli åpenbart hvilken herre du har tjent:

But you're gonna have to serve somebody, yes indeed
You're gonna have to serve somebody
Well, it may be the devil or it may be the Lord
But you're gonna have to serve somebody

Under en konsert i november 1979 forkynte Dylan at det bare finnes to typer mennesker. Det er ikke hudfarge eller klær som skiller dem. Det har heller ikke noe å si hvor mye penger de har. Menneskeheten kan uansett inndeles i to grupper: de som er frelst, og de som er forlatt. Samtidig formante Dylan publikum til å huske det han hadde sagt. På grunn av den nært forestående bortrykkelsen kunne dette godt være den siste gangen han sto på en scene: «You may not see me again, but somewhere down the line you remember you heard it here, that Jesus is Lord. Every knee shall bow!»⁶³

Sammenfatning

Noen måneder etter utgivelsen av *Infidels* i 1983 uttalte Dylan at historiens gang er detaljert beskrevet i Åpenbaringsboken: «I believe that ever since Adam and Eve got thrown out of the garden the whole nature of the planet has been heading in one direction – towards apocalypse. It's all there in the Book of Revelation, but it's difficult talking about these things, because most people don't know what you're talking about anyway, or don't want to listen.»⁶⁴ Han understreket at de hendelsene som er beskrevet i Bibelens siste bok, allerede hadde begynt å inntreffe, eller kom til å utspille seg i hans egen samtid. Blant konservative kristne i USA var det var mange som delte Dylans teologiske ståsted. Denne tankegangen hadde stor tilslutning både på grasrota i det amerikanske

samfunnet (for eksempel i den folkelige Jesus-bevegelsen), og i Det hvite hus (hos president Ronald Reagan).

Dylan-forskeren Clinton Heylin skriver at Hal Lindseys bok fra 1970, *The Late Great Planet Earth*, «became Dylan's second Bible and added an apocalyptic edge to his worldview».⁶⁵

Tematikken knyttet til apokalypse og endetid har imidlertid alltid spilt en viktig rolle i mange av Dylans tekster. Det som mer enn noe annet forbinder Dylans tekster fra 1979 til 1983 med hans øvrige sangverk, er nettopp det apokalyptiske perspektivet. Dylan hadde inngående kjennskap til Bibelen lenge før omvendelsen høsten 1978, og allerede tidlig på 60-tallet skrev han tekster som uttrykker et premillennialistisk historiesyn.⁶⁶

Det som skiller tekstene fra 1979 til 1983 ut i fra resten, er at Dylan i 1979 overtok og videreførte én bestemt type apokalyptisk teologi. Våren 1979 var han student på Vineyards bibelskole, hvor han møtte Lindsey som forkynner og leste hans bok *The Late Great Planet Earth*. Lindsey populariserte og endret dispensasjonalismen på noen sentrale punkter, slik at den fikk ny aktualitet for mange mennesker som levde i frykt på grunn av den kalde krigen og våpenkappløpet på 70-tallet. Ulike sider ved det apokalyptiske budskapet til Lindsey kom ofte til uttrykk både i Dylans sangtekster og når han under konsertene forkynte mellom sangene. I likhet med Lindsey forkynte Dylan at konkrete politiske begivenheter som nylig hadde funnet sted, eller som ville finne sted i nærmeste fremtid, var oppfyllelsen av bibelske profetier. Han antydte også i hvilken rekkefølge dette ville finne sted, og denne rekkefølgen samsvarer i stor grad med Hal Lindseys endetidsskjema.

Noter

¹ Se nærmere om dette hos Gary Baines, «Songs of Fate, Hope and Oblivion: Bob Dylan's Dystopianism and Apocalypticism», i *The End All Around Us: The Apocalypse and Popular Culture* (red. Kenneth G.C. Newport og John Walliss; London: Equinox, 2009), 1–22.

² Se f.eks. Howard Sounes, *Fortellingen om Bob Dylan* (Oslo: N.W. Damm & Søn, 2001), kap. 8.

³ Michael J. Gilmour, *The Gospel According to Bob Dylan: The Old, Old Story for Modern Times* (Louisville, Ky.: Westminster John Knox Press, 2011), 90.

⁴ Clinton Heylin, *Saved! The Gospel Speeches of Bob Dylan* (New York: Hanuman Books, 2009).

⁵ Bill Jackson, *The Quest for the Radical Middle: A History of the Vineyard* (Cape Town: Vineyard International Publishing, 1999), 32.

⁶ Smiths bok ble oversatt til norsk med tittelen *Jesus kommer igjen – aktuelle forutsigelser om den siste tid* (Oslo: Filadelfiaforlaget, 1979).

⁷ Rolf Erik Janøy, «Vi må elske, tilgi og akseptere». Intervju med Kenn Gulliksen, *Pioneren* nr. 4 (1983): 6–9 (7).

-
- ⁸ David Stowe, *No Sympathy for the Devil: Christian Pop Music and the Transformation of American Evangelicalism* (Chapel Hill, N.C.: University of North Carolina Press, 2011), 227.
- ⁹ Sounes, *Fortellingen om Bob Dylan*, 329.
- ¹⁰ Mark S. Sweetnam, «Hal Lindsey and the Great Dispensational Mutation», *Journal of Religion and Popular Culture* 23, nr. 2 (2011): 217–235 (219).
- ¹¹ Jason C. Bivins, *Religion of Fear: The Politics of Horror in Conservative Evangelicalism* (Oxford: Oxford University Press, 2008), 176.
- ¹² Stephen D. O’Leary, *Arguing the Apocalypse: A Theory of Millennial Rhetoric* (New York: Oxford University Press, 1994), 182.
- ¹³ Paul Boyer, *When Time Shall Be No More: Prophecy Belief in Modern American Culture* (Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1992), 162.
- ¹⁴ David Janssen og Edward Whitelock, *Apocalypse Jukebox: The End of the World in American Popular Music* (Brooklyn, N.Y.: Soft Skull Press, 2009), 19.
- ¹⁵ Daniel Wojcik, *The End Of the World As We Know It: Faith, Fatalism and Apocalypse in America* (New York: New York University Press, 1997), 37.
- ¹⁶ John F. Walvoord, *Armageddon, Oil and the Middle East Crisis* (Grand Rapids, Mich.: Zondervan, 1974). Norsk oversettelse: *Harmageddon, oljen og Midt-Østenkrisen* (Oslo: Filadelfiaforlaget, 1975).
- ¹⁷ Wojcik, *The End Of the World*, 21–23.
- ¹⁸ Oskar Skarsaune, *Tusenårshåpet: Endetidsforventning gjennom 2000 år* (Oslo: Verbum, 1999), 100.
- ¹⁹ Ibid., 103.
- ²⁰ Sweetnam, «Hal Lindsey» [se n. 10], 228.
- ²¹ Hal Lindsey (med C.C. Carlson), *The Late Great Planet Earth* (Grand Rapids, Mich.: Zondervan, 1970), 44, 53f.
- ²² Teksten til «I Will Love Him» er gjengitt i Clinton Heylin, *Still On the Road: The Songs of Bob Dylan, Vol. 2: 1974–2008* (London: Constable, 2010), 174.
- ²³ Lindsey, *Late Great Planet*, 45.
- ²⁴ Christian Brad Thomsen og Asger Schnack, *Bob Dylan: En guide til hans plader* (København: Høst & Søn, 1998), 132.
- ²⁵ Heylin, *Still On the Road*, 131.
- ²⁶ Walvoord, *Armageddon*, 149.
- ²⁷ Hal Lindsey, *There’s A New World Coming* (Santa Ana, Calif.: Vision House Publishers, 1973), 82.

²⁸ Matthew Barrett Gross og Mel Gillis, *The Last Myth: What the Rise of Apocalyptic Thinking Tells Us About America* (New York: Prometheus Books, 2012), 10.

²⁹ Amy Johnson Frykholm (*Rapture Culture: Left Behind in Evangelical America* [New York: Oxford University Press, 2004]) bruker betegnelsen «Rapture Culture» om den påvirkningen LaHayes *Left Behind*-serie har hatt i mange evangelikale miljø i USA.

³⁰ Lindsey, *Late Great Planet*, 139.

³¹ *Ibid.*, 141.

³² John Christensen, «Hangin' On to A Solid Rock: Bob Dylan som genfødt kristen 1979–81», i *Rockprofeter: Jesusfiguren på plade* (red. Lars K. Bruun; Frederiksberg: Alfa, 2008), 75–97 (85).

³³ Heylin, *Saved!* [se n. 4], 18, 20.

³⁴ Heylin, *Still On the Road*, 157.

³⁵ Robert W. Kvalvaag, *Det ellevte budet: Religion og rock and roll* (Oslo: Unipub, 2011), 154.

³⁶ Walvoord, *Armageddon* [se n. 16], 142.

³⁷ Lindsey, *Late Great Planet* [se n. 21], 103.

³⁸ *Ibid.*, 131–132. I et intervju fra desember 1979 uttalte Dylan: «Religion is another form of bondage which man invents to get himself to God. But that's why Christ came. Christ didn't preach religion. He preached the Truth, the Way and the Life» (Jonathan Cott, *Dylan On Dylan: The Essential Interviews* [London: Hodder & Stoughton, 2006], 272).

³⁹ Boka ble redigert av evangelisten David Wilkerson, se David Wilkerson (med Kathryn Kuhlman, Hal Lindsey, W.A. Criswell og Pat Boone), *JESUS CHRIST solid rock: The Return of Christ* (Bristol: Lakeland, 1973).

⁴⁰ Hal Lindsey, *The 1980's: Countdown to Armageddon* (New York: Bantam, 1981), 109.

⁴¹ I Åp 13,1 beskrives Dyret slik: «Og jeg så et dyr stige opp av havet. Det hadde ti horn og sju hoder og ti kroner på hornene, og på hodene sto det navn som var en spott mot Gud». I likhet med mange andre tidlig på 70-tallet mente Lindsey at Dyret var identisk med EU, som da hadde ni medlemsland. For en detaljert utleggelse av dette, se Lindsey, *New World Coming* [se n. 27], 186–188.

⁴² Lindsey, *Late Great Planet*, 109.

⁴³ *Ibid.*, 166.

⁴⁴ Walvoord, *Armageddon*, 157.

⁴⁵ Lindsey, *Late Great Planet*, 162.

⁴⁶ Janssen og Whitelock, *Apocalypse Jukebox* [se n. 14], 19.

⁴⁷ Cott, *Dylan on Dylan*, 273.

⁴⁸ Lindsey, *Late Great Planet*, 168.

-
- ⁴⁹ Heylin, *Saved!* [se n. 4], 47.
- ⁵⁰ Cott, *Dylan on Dylan*, 291.
- ⁵¹ Walvoord, *Armageddon* [se n. 16], 171f.
- ⁵² *Ibid.*, 175.
- ⁵³ *Ibid.*, 178.
- ⁵⁴ Lindsey, *Late Great Planet* [se n. 21], 178.
- ⁵⁵ Lindsey, *New World Coming*, 88.
- ⁵⁶ Lindsey, *Late Great Planet*, 174.
- ⁵⁷ *Ibid.*, 170.
- ⁵⁸ Walvoord, *Armageddon*, 118.
- ⁵⁹ Gilmour, *The Gospel* [se n. 3], 90.
- ⁶⁰ Lindsey, *Late Great Planet*, 188.
- ⁶¹ Randall Balmer, *Mine Eyes Have Seen the Glory: A Journey into the Evangelical Subculture in America* (New York: Oxford University Press, 1993), 35.
- ⁶² Lindsey bruker nøyaktig samme vokabular. Han skriver at mennesket befinner seg enten på Guds eller på Satans side, og «there is no neutral ground.» (Hal Lindsey [med C.C. Carlson], *Satan Is Alive and Well On Planet Earth* [Grand Rapids: Zondervan, 1972], 77).
- ⁶³ Heylin, *Saved!*, 42.
- ⁶⁴ Heylin, *Still on the Road* [se n. 22], 165.
- ⁶⁵ Clinton Heylin, *Bob Dylan: Behind the Shades, Take Two* (London: Penguin, 2001), 498.
- ⁶⁶ Stephen H. Webb, *Dylan Redeemed: From Highway 61 to Saved* (New York: Continuum, 2006), 96.